

פרשת לך לך – רביעי

יִדְּ וַיְהִי בַיּוֹמִי אֲמַרְפֶּל ^(ס)
מֶלֶךְ־שֹׁנֵעַר אַרְיוֹךְ מֶלֶךְ
אַלְסַר כְּדָרְלַעְמַר מֶלֶךְ עֵילָם
וַתִּדְּעַל מֶלֶךְ גּוֹיִם:

א ויהוה, ביומי אמרפל
מלכא דבבל, אריוך,
מלכא דאלסר;
כדרלעמר
דעילם, ותדעל מלכא
דעממי.

ס"א < אמרפל. הוא נמרוד שָׁאֵמַר
לְאַבְרָהָם פֹּה לַתּוֹךְ כְּכַשֵּׁן הָאֵשׁ: מֶלֶךְ גּוֹיִם. מְקוֹם יֵשׁ שְׁשֻׁמוֹ
גּוֹיִם עַל שֵׁם שֶׁנִּתְקַבְּצוּ שָׁמָּה מִכַּמָּה אוֹמוֹת וּמְקוֹמוֹת וְהִמְלִיכוֹ
אִישׁ עָלֵיהֶם וּשְׁמוֹ תִּדְּעַל. ב"ר:

^(כ) עָשׂוּ מִלְחָמָה אֶת־בָּרַע
מֶלֶךְ סֹדִם וְאֶת־בְּרַשַׁע מֶלֶךְ
עַמְרָה שְׂנָאָב | מֶלֶךְ אֲדָמָה
וַיִּשְׁמְאֲבֵר מֶלֶךְ צַבִּיִּים וּמֶלֶךְ
בָּלַע הַיָּא־צַעַר:

ב עבדו קרבא, עם
ברע מלכא דסדום,
ועם ברשע, מלכא
דעמורה; שנאב מלכא
דאדמה, ושמאבר
מלכא דצבויים,
ומלכא דבלע, היא
צער.

ס"ב < ברע. רע לשמים ורע לבריות:
ברשע. שנתעלה ברשעו: שְׂנָאָב.
שׂוֹנֵא אָבִיו שֶׁבְּשָׂמִים: שְׁמַאֲבֵר. שֵׁם אָבִר לַעֲוִף וְלַקְפוּץ
וְלַמְרוֹד בְּהַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא: בָּלַע. שֵׁם הָעִיר:

^(ג) כָּל־אֱלֹהִי חִבְּרוּ אֶל־עַמְּק
הַשָּׂדִים הוּא יָם הַמֶּלַח:

ג כל אליו, אתכנשו,
למישר, חקליא: הוא,
אתר ימא דמלחא.

ס"ג < עמק השדים. כך שמו על שם
ומדרשי אגדה הרבה יש: הוא ים המלח. לאחר זמן נמשך
הים לתוכו ונעשה ים המלח ומדרש אגדה אומר שנתבקעו
הצורים סביבותיו ונמשכו יאורים לתוכו:

^(ד) שְׁתֵּים עָשָׂרָה שָׁנָה עָבְדוּ
אֶת־כְּדָרְלַעְמַר וּשְׁלֹשׁ־
עָשָׂרָה שָׁנָה מָרְדּוּ:

ד תרתא עסרי שנין,
פלחו ית כדרלעמר;
ותלת עסרי שנין,
מרדו.

ס"ד < שתים עשרה שנה עבדו. חמשה
כדרלעומר ובארבעה עשרה שנה למרדן: פא
כדרלעומר. לפי שהוא היה בעל המעשה נכנס בעבי הקורה:

^(ה) וּבְאַרְבַּעַ עָשָׂרָה שָׁנָה
בָּא כְּדָרְלַעְמַר וְהַמְּלָכִים
אֲשֶׁר אִתּוֹ וַיָּבּוּ אֶת־רַפְּאִים
בַּעֲשָׂתֵּרֶת קַרְנִים וְאֶת־
הַזּוּזִים בָּהֶם וְאֶת הָאִימִים
בַּשָּׁוִה קָרִיתִים:

ה ובארבע עסרי שנין
אתא
ומלכיא דעמיה, ומחו
ית גבריא דבעשתרות
קרנים, וית תקיפא
דבהמתא; וית,
אימתני, דבשוה,
קרייתים.

ס"ה < והמלכים וגו'. אלו שלשה מלכים:
זוזים. הם זמזומים:

^(ו) וְאֶת־הַחֲרִי בַּהֲרָם שְׁעִיר
עַד אֵיל פֶּאֶרְן אֲשֶׁר עַל־
הַמִּדְבָּר:

ו וית חוראי, דבטורא
דשעיר, עד מישר
פארן, דסמיר על
מדברא.

ס"ו < בהרם. בהר שלהם: איל פארן.
ואומר אני שאין איל לשון מישור אלא
משור של פארן איל שמו ושל ממרא
אלוני שמו ושל ירדן כפר שמו ושל שטים
אבל שמו אבל השטים וכן בעל גד בעל שמו
וכלם מתורגמין מישור וכל אחד שמו עליו:
על המדבר. אצל המדבר כמו ועליו מטה מנשה:

^(ז) וַיָּשְׁבוּ וַיָּבֹאוּ אֶל־עֵין
מִשְׁפֹּט הוּא קָדֵשׁ וַיָּבּוּ אֶת־
כָּל־שָׂדֶה הַעֲמֻלָּקִי וְגַם אֶת־
הָאִמְרִי הַיֹּשֵׁב בַּחֲצֵצֵן הַתָּמָר:

ז ותבו ואתו למישר
פלוג דינא, היא רקם,
ומחו, ית כל חקל
עמלקאה ואף, ית
אמראה, דיתבי, בעין
גדי.

ס"ז < עין משפט הוא קדש. על שם
העתיד שעתידין משה ואהרן להשפט שם
על עסקי אותו העין והם מי מריבה.
ואונקלוס תרגמו כפשוטו מקום שהיו
בני המדינה מתקבצים שם לכל משפט:
שדה העמלקי. עדין לא נולד עמלק
ונקרא על שם העתיד: בחצצן תמר. הוא עין
גדי מקרא מלא בדברי הימים ^(ב כג) ביהושפט:

^(ח) וַיֵּצֵא מֶלֶךְ־סֹדִם וּמֶלֶךְ
עַמְרָה וּמֶלֶךְ אֲדָמָה וּמֶלֶךְ
צַבִּיִּים וּמֶלֶךְ בָּלַע הוּא־צַעַר
וַיַּעֲרְכוּ אֹתָם מִלְחָמָה בְּעַמְּק
הַשָּׂדִים:

ח ונפק מלכא דסדום
ומלכא דעמורה,
ומלכא דאדמה ומלכא
דצבויים, ומלכא
דבלע, היא צער;
וסדרו עמהון קרבא,
במישר חקליא.

^(ט) אֶת כְּדָרְלַעְמַר מֶלֶךְ עֵילָם
וַתִּדְּעַל מֶלֶךְ גּוֹיִם וְאֲמַרְפֶּל
מֶלֶךְ שֹׁנֵעַר וַאֲרִיוֹךְ מֶלֶךְ
אַלְסַר אַרְבַּעַה מְלָכִים אֶת־
הַחֲמִשָּׁה:

ט עם כדרלעמר מלכא
דעילם, ותדעל מלכא
דעממי, ואמרפל
מלכא דבבל, ואריוך
מלכא דאלסר ארבעא
מלכין, לקביל חמשא.

ס"ח < ארבעה מלכים וגו'. ואף על פי
להודיעך שגבורים היו ואף על פי כן לא
נמנע אברהם מלדרוף אחריהם:

^(י) וַעֲמֵק הַשָּׂדִים בְּאֶרֶת
בְּאֶרֶת חֲמַר וַיִּנְסוּ מֶלֶךְ־
סֹדִם וַעֲמָרָה וַיִּפְּלוּ־שָׁמָּה
וַהֲנַשְׂאָרִים הָרָה נָסוּ:

י ומישר חקליא, בירן
בירן מסקון חימרא,
וערקו מלכא דסדום
ועמורה, ונפלו תמן;
ודאשתארו, לטורא
ערקו.

ס"ט < בארות בארות חמר. בארות
הרבה היו שם שנוטלים משם אדמה לטיט
של בנין ומדרש אגדה שהיה הטיט מוגבל
בהם ונעשה נס למלך סדום שיצא משם
לפי שהיו באומות מקצתן שלא היו מאמינים
שנצל אברהם מאור כשדים מכבשן האש וכיון
שיצא זה מן החמר האמינו באברהם למפרע:
הרה נסו. להר נסו. הרה כמו להר כל תבה
שצריכה למ"ד בתחלתה הטיל לה ה"א בסופה.
ויש חלוק בין הרה לההרה שה"א שבסוף
התבה עומדת במקום למ"ד שבראשה
אבל ^(ס"א יז) אינה עומדת במקום למ"ד ^(ס"א)
לנקודת ונקודה פתח תחתיה והרי הרה
כמו אל להר או כמו אל הר ואינו מפרש
לאיזה הר אלא שכל אחד נס באשר מצא
הר תחלה וכשהוא נותן ה"א בראשה
לכתוב ההרה או המדברה פתרונו
כמו אל הקר או כמו להקר ומשמש לאותו
הר הידוע ומפורש בפירשה:

^(יא) וַיִּקְחוּ אֶת־כָּל־רֶכֶשׁ סֹדִם
וַעֲמָרָה וְאֶת־כָּל־אֲבָלָם
וַיִּלְכּוּ:

יא ושבבו ית כל קנינא
דסדום ועמורה, וית
כל מיכלהון ואזלו.

^(יב) וַיִּקְחוּ אֶת־לוֹט וְאֶת־
רַכְשׁוֹ בֶּן־אָחִי אַבְרָם וַיִּלְכּוּ
וְהוּא יֹשֵׁב בְּסֹדִם:

יב ושבבו ית לוט וית
קניניה בר אחוהי
דאברם, ואזלו; והוא
יתבי, בסדום.

ס"י < והוא יושב בסדום. מי גרם לו זאת
ישיבתו בסדום:

^(יג) וַיָּבֹא הַפְּלִיט וַיִּגֵּד לְאַבְרָם
הָעֵבְרִי וְהוּא שָׁכֵן בְּאֵלְנֵי
מִמְרָא הָאִמְרִי אָחִי אֲשֶׁבֶל
וְאָחִי עֶנְר וְהֵם בְּעַלֵי בְרִית־
אַבְרָם:

יג ואתא, משיזבא,
וחוי, לאברם עבראה;
והוא שרי במישרי
ממרא אחוהי אמוראה,
ואחוהי דענר, ואנון,
אנש קניניה דאברם.

ס"כ < ויבא הפליט. לפי פשוטו זה
עוג שפלט מן המלחמה והוא שכתוב
כי רק עוג נשאר מיתר הרפאים וזהו נשאר
שלא הרגוהו אמרפל וחבריו כשהכו הרפאים
בעשתרות קרנים תנחומא. ומדרש
בראשית רבה זה עוג שפלט מדור המבול
וזהו מיתר הרפאים שנאמר הנפילים
היו בארץ וגו' ומתכוון שיהרג אברם
וישא את שרה: העברי. שבא מעבר
הנהר. ^(בראשית רבה): בעלי ברית אברם. שפירתו
עמו ברית ^(ס"א דבר אחר) שהשיאו לו עצה על המילה כמו שפורש במקום אחר):

^(יד) וַיִּשְׁמַע אַבְרָם כִּי נִשְׁבָּה
אָחִיו וַיִּרָק אֶת־חֲנִיכָיו יְלִידֵי
בֵּיתוֹ שְׁמֹנֶה עָשָׂר וּשְׁלֹשׁ
מֵאוֹת וַיִּרְדֹּף עַד־דֵּן:

יד ושמע אברם, ארי
אשתי אחוהי; וזריז
ית עולימוהי ילידי
ביתה, תלת מאה
ותמנת עסר, וירדף, עד
דן.

ס"ג < וירק. כתרגומו וזריז וכן
והריקותי אחריכם חרב אזדין
בחרבי עליכם וכן אריק חרבי
וכן והרק חנית וסגור: חניכיו. חניכו
כתיב ^(ס"א קרי) זה אליעזר שחנכו למצות
והוא לשון התחלת כניסת האדם או
כלי לאומנות שהוא עתיד לעמוד
בה. וכן חנוך לנער חנכת המוצץ
חנכת הבית ובלע"ז קורין לו אינצני"ר:
שמונה עשר וגו'. רבותנו אמרו
אליעזר לבדו היה והוא מגן גימטריא של
שמו: עד דן. שם תשש כחו שראה
שעתידין בניו להעמיד שם עגל:

^(טו) וַיַּחֲלֹק עֲלֵיהֶם | לַיְלָה
הוּא וְעַבְדָּיו וַיָּכֶם וַיִּרְדֹּפֵם
עַד־חוּבָה אֲשֶׁר מִשְׁמַאל
לְדַמְשָׁק:

טו ואתפליג עליהון
ליליא הוא ועבדוהי,
ומחנון; וירדפנון,
עד חובה, דמצפונא,
לדמשק.

ס"ד < ויחלק עליהם. לפי פשוטו סרס
המקרא ויחלק הוא ועבדיו עליהם
לילה כדרך הרודפים שמתפלגים
אחר הנרדפים כשבורחים זה לכאן
וזה לכאן: לילה. כלומר אחר שחשכה
לא נמנע מלרדפם. ומדרש אגדה
שנחלק הלילה ובחצות הראשון
נעשה לו נס וחציו השני נשמר ויבא לו
לחצות לילה של מצרים: עד חובה.
אין מקום ששמו חובה ודן קורא חובה
על שם עבודת אלילים שעתידה להיות שם:

^(טז) וַיָּשֶׁב אֶת כָּל־הָרֶכֶשׁ וְגַם
אֶת־לוֹט אָחִיו וְרַכְשׁוֹ הַיֹּשֵׁב
וְגַם אֶת־הַנָּשִׁים וְאֶת־הָעַם:

טז ואתיב, ית כל קנינא;
ואף ית לוט אחוהי וקניניה
אתיב, ואף ית נשיא וית עמא.

^(יז) וַיֵּצֵא מֶלֶךְ־סֹדִם לִקְרֹאתוֹ
אֲחֵרֵי שׁוּבוֹ מֵהַבּוֹת אֶת־
כְּדָרְלַעְמַר וְאֶת־הַמְּלָכִים
אֲשֶׁר אִתּוֹ אֶל־עַמְּק שׁוּה
הוּא עַמְּק הַמֶּלַח:

יז ונפק מלכא דסדום,
לקדמותיה, פתר דתב
מלממחי ית כדרלעמר,
וית מלכא דעמיה למישר
מפנא, הוא בית ריסא דמלכא.

ס"ה < עמק שנה. כך שמו ותרגומו
למישר מפנא פנוי מאילנות ומכל
מכשול: עמק המלך. בית ריסא
דמלכא בית ריס אחד שהוא שלשים
קנים שהיה מיוחד למלך לצחק שם.
ומדרש אגדה עמק שהושוו שם כל
האומות והמליכו את אברהם עליהם
לנשיא אלהים ולקצין:

^(יח) וּמִלְכֵי־צֹדֵק מֶלֶךְ שָׁלֹם
הוֹצִיָא לָחֶם וַיִּין וְהוּא כוֹהֵן
לְאֵל עֵלְיוֹן:

יח ומלכי צדק מלך שלם
דירושלם, אפיק לחים וחמר;
והוא משמיש, קדם אל עלאה.

ס"ו < ויברכהו ויאמר ברוך
אברם לאל עליון קנה שמים
וארץ:

^(יט) וַיְבָרְכֵהוּ וַיֹּאמֶר בְּרוּךְ
אַבְרָם לְאֵל עֲלִיוֹן קָנָה שָׁמַיִם
וָאָרֶץ:

ס"ז < אשר מגן. אשר הסגיר. וכן
אמגנה ישראל: ויתן לו. אברם:
מעשר מכל. אשר לו לפי שהיה כהן:

^(כ) וּבְרוּךְ אֵל עֲלִיוֹן אֲשֶׁר־מָגֵן
צָרֶיךָ בְּיָדְךָ וַיִּתֵּן־לּוֹ מַעֲשֵׂר
מִכָּל:

ס"ח < אשר מגן. אשר הסגיר. וכן
אמגנה ישראל: ויתן לו. אברם:
מעשר מכל. אשר לו לפי שהיה כהן: